

Regels zijn er om te overtreden

De nieuwe roman van Stephan Enter raakt aan een fundamenteel thema van de literatuur

Waar vinden we houvast in het bestaan en waar durven we het zonder houvast te stellen? Dat is hét thema van Stephan Enters tweede roman. Een bundeling verhalen eigenlijk, met prachtige, ritmische zinnen.

Stephan Enter: *Spel*.
G.A. van Oorschot, 272 blz. € 17,50

ARJEN FORTUIN

Er zijn boeken waarvan je weet dat ze goed zijn, maar waarbij je er op de een of andere manier niet in slaagt om die wetenschap helemaal tot je door te laten dringen. Je ziet de kwaliteit, kunt zonder veel problemen aanwijzen waar die in schuilt, maar hoe zeer je jezelf ook aanspoort (kijk toch naar die stijl! neem nou dat vrouwenportret!) je voelt het niet. Het is het soort literatuur waarbij je het vermoeden krijgt dat het misschien aan jezelf ligt, dat er andere mensen zijn die dit boek beter begrijpen, die iets waarnemen wat jij over het hoofd ziet.

Het gold voor *Lichtjaren* (2004), de eerste roman van Stephan Enter. (Hij kreeg er een Librisnominatie voor, net als voor zijn debuut, de verhalenbundel *Winterhanden* uit 1999.) En dat is niet omdat Enter ontoegankelijk of ingewikkeld schrijft, maar omdat iets lijkt te verhinderen dat het verhaal écht tot leven komt.

Hoe groot is dan je verbazing als het eerste verhaal uit Enters nieuwe boek, *Spel*, je treft als een mokerslag. Het is een doodsimpel verhaal over een jongen die indiaantje speelt in het bos bij een Veluws dorp, een ontmoeting heeft met een Afrikaanse man die daar een cursus volgt, een vorm van vriendschap met de man aangaat, waarna de Afrikaan op een ongelukkig gekozen moment weer vertrekt.

Het verhaal is prachtig geschreven, met een grote sensibele voor de fysieke omgeving: 'Het licht schonk alles wat het raakte een tere gloed maar die was bedrieglijk: de zon gaf al weken geen warmte meer.' Met evenveel gevoel werkt Enter de verhoudingen uit, tot in de kleinste details. Bijvoorbeeld hoe aandoenlijk de oudere jongen zich gewonnen geeft als zijn jongere vriendje met zijn klappertjespistool de aanval opent. Of de wegens gebrek aan gemeenschappelijke taal onbeholpen dialoog tussen de hoofdpersoon, Norbert, en de Afrikaan. Of de verhouding tussen de twee oudste jongens, die langzaam de leeftijd krijgen om elkaar uit gewoonte naar het leven te staan, maar die net nog niet hebben bereikt.

Oude chic

Spel heet een roman te zijn, maar is feitelijk een bundel met samenhangende verhalen: tien korte en één lange. De verhalen vertellen episoeden uit het leven van de opgroeiende jongen Norbert Vijgh in het dorp Brevendal; aan het eind van het boek is hij negentien jaar. Norbert stamt af uit een voorname familie, al lijkt dat zijn ouders niet te interesseren. Hij trekt graag op met zijn grootmoeder, die nog wel met beide benen in de oude chic staat.

Behalve een episode uit Norberts leven heeft ieder verhaal een spel als onderwerp. Dat kan scrabble zijn of schaken, maar ook een zelfverzonnen spel in de bossen. Geleidelijk aan worden de spelletjes volwassener: vandalisme en seks gaan een rol spelen. De functie van de spelen is in alle verhalen hetzelfde: met hun regels zorgen ze voor houvast in een overgangssituatie.

Bijvoorbeeld het 'spel' dat zijn bijbelles voor Norbert is, leidt hem van een gelovig naar een ongelovig bestaan.

Precies om die overgangssituaties draait het in *Spel*. Steeds weer voelt Norbert zich heen en weer geslingerd tussen twee polen: tussen zijn onbehouden, hartelijke buurtvriendje en zijn beschaafde, intelligente, maar koude schoolvriendje. Tussen zijn chique grootmoeder en zijn modernistische ouders. Het knappe is dat Enter zich zo nadrukkelijk in de nuances van al die verhoudingen heeft vastgebeten. Nuances die zich bij zijn hoofdpersoon nog uiten in opeenvolgende, tegengestelde gevoelens, maar die in de verhalen van Enter worden samengevoegd tot een mooi meerduidig portret.

Juist omdat de grilligheid van de gevoelens van een tien- of twaalfjarige nog grotendeels onbewust is, werkt dat het beste in de verhalen die het langst geleden spelen. Wanneer Norbert eenmaal op de middelbare school zit, sluipt er zoveel bewustzijn in zijn daden dat de zeggingskracht van de verhalen minder wordt. Ook in dat deel van het boek staan mooie observaties over hoe op de middelbare school de ontdekking van de ironie maakt dat uiteindelijk alles achter een pantser van spot dreigt te verdwijnen. Maar de herkenbare schoolanekdotes worden wat groot in getal.

Nostalgicus

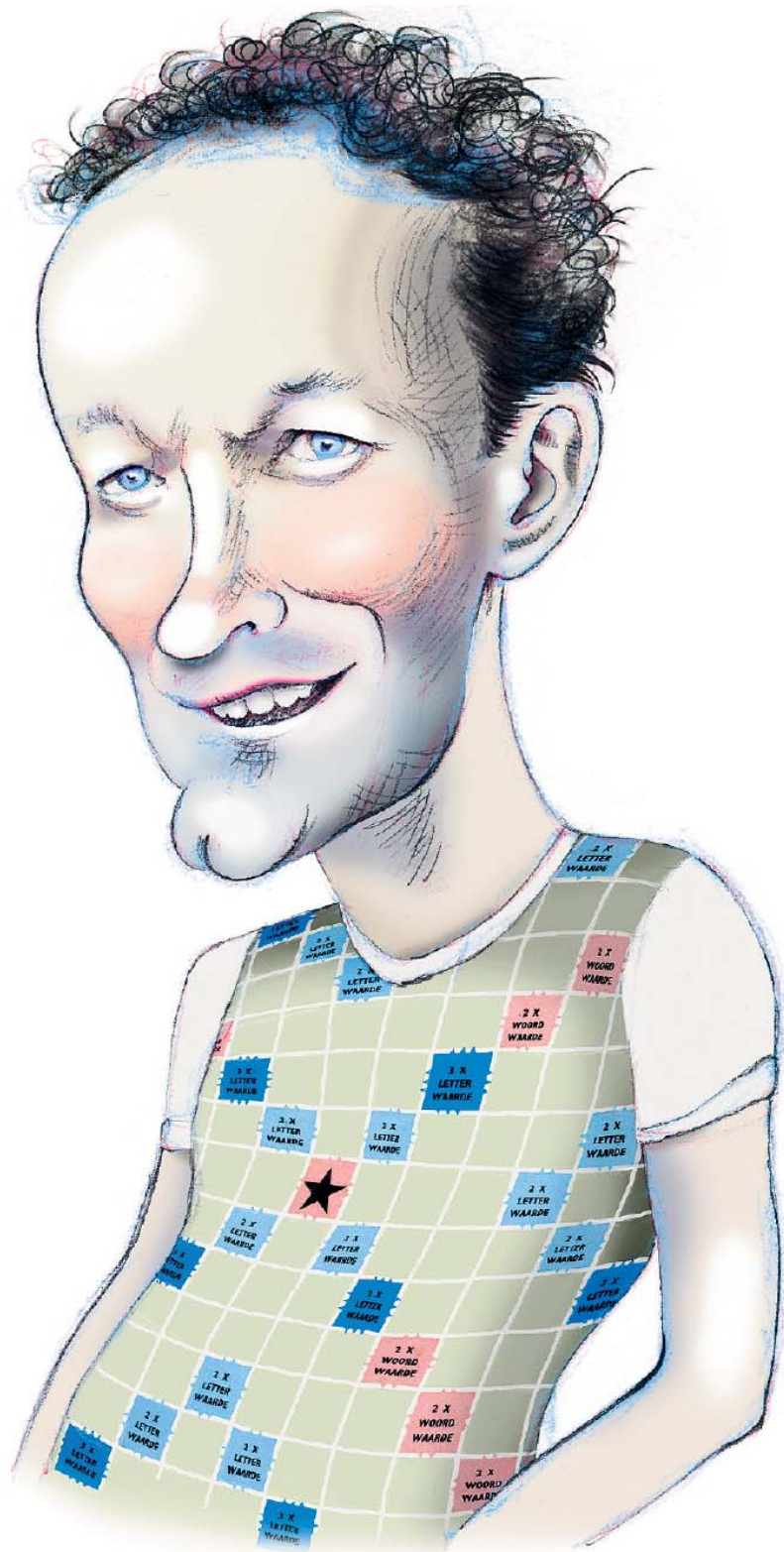
In het laatste deel van het boek strooit Enter ook zo nadrukkelijk met voorbeelden van bijvoorbeeld de sociaal bepaalde taal van zijn grootmoeder dat je een sterk vermoeden krijgt: hier is een autobiograaf herinneringen aan het ophalen die in eerste instantie voor hemzelf van belang zijn. Of dat een nostalgicus zichzelf de vrije teugel heeft gegeven.

Maar zelfs op die mindere momenten is Enter veel vergeven, al is het maar wegens de prachtige, ritmische zinnen die hij schrijft. Van een eenvoudig voorval als Norbert die, dromend van een groots en meeslepend leven, vanuit een zolderraam naar zijn ouders in de tuin kijkt, maakt hij een verbale balletvoorstelling: 'Hij zag met samengeknepen lippen hoe zijn moeder hurkte bij een bloemperk. Ze trok een ongerechtigheid uit de aarde en sloeg haar handen af. Zijn vader, op weg naar de plek waar Norbert had gezeten, bleef staan om de golvende vlucht van een Vlaamse gaai te volgen. Terwijl Norbert zijn gewicht weer naar zijn weer ontwakende been verplaatste, drong een doffe teleurstelling zijn aderen binnen.' Die teleurstelling behelst de weerzinwekkende gewoonte van zijn ouders, die scherp contrasteert met het romantische beeld dat Norbert heeft van zijn voorvaders (die hebben nog gevochten bij Nieuwpoort!). Want het spel is bij Enter natuurlijk ook een verschijningsvorm van de verbeelding.

De ontwikkeling die in de meeste verhalen van *Spel* centraal staat en die ook geldt voor de periode uit het leven van de hoofdpersoon is betrekkelijk eenvoudig: eerst ontdek en omarm je het spel, blij dat er in al het onbekende en onbegrijpelijke van de wereld iets met regels en houvast is. En vervolgens ontdek je dat dat spel het leven niet is, dat je die net verworven regels ook weer los moet durven laten.

Dat is misschien geen rode draad waar je steil van achterover slaat, maar het raakt wel aan een van de fundamenteelste thema's van de literatuur – en van de rest van het bestaan: waar vinden we houvast in het bestaan en waar durven we het zonder houvast te doen. Het is trouwens ook geen toeval dat religie en het afscheid van religie een voorname bijrol in *Spel* vervullen.

Het is natuurlijk niet te voorspellen – en het is ook niet het belangrijkste – of Enter ook met zijn derde boek een Librisprijnominatie in de wacht sleept, maar je voelt dat het mogelijk is.

Tekening Eliane Duvekot

Toen hij de zware buitendeur-met-dranger opentrok, golfde de koude herfstlucht naar binnen. Hij bleef staan, zoog zijn longen vol. Hij hoorde iets achter zich in de gang, keek over zijn schouder en zag dat de deur van het catechisatielokaal gesloten werd. Hij trok zijn half dichtgeritste jas weer open. Hij sloot zijn ogen en voelde de harde wind op zijn gezicht, soms een regendruppel. Hij had zich nog nooit zo alleen gevoeld. Het was ijzingwekkend – het was grandioos. Hij stapte naar voren.

Uit Stephan Enter: *Spel*